

Nyansert bilde av nazi-LO

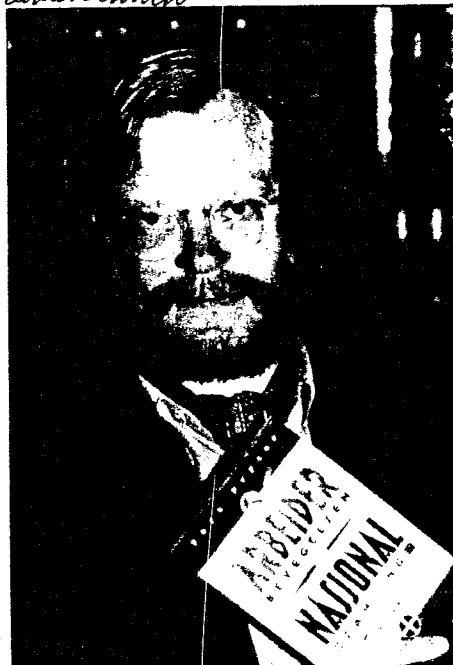
Av
SVEIN KRISTOFFERSEN

At fagorganiserte ikke lå med brukket rygg etter krigen, skyldtes at mange tillitsmenn gjorde en anstendig jobb, ikke minst de som hadde røtter i arbeiderbevegelsen fra før krigen. På et vis kan man si at overløperne nådde sitt mål, fagorganisasjonens beståen. Dette lyktes til tross for press i motsatt retning både fra Arbeidsgiverforeningen, tyskerne og den borgerlige fløyen i NS.

Denne konklusjonen som trekkes i historikeren Tore Pryser's bok «Arbeiderbevegelsen og Nasjonal Samling», vil trolig overraske mange.

Boka beskriver venstrestrømningene i Quislings parti, og handler om en epoke i arbeiderbevegelsen og Nasjonal Samling.

Historikeren Tore Pryser legger fram nye opplysninger om LOs ledelse under krigen i sin bok «Arbeiderbevegelsen og Nasjonal Samling»

bakgrunn

derbevegelsens historie som til nå stort sett er fortiet i eldre historieskriving både om LO sentralt og om fagforbundene.

– Bildet er mer nyansert enn de fleste tidligere har vært klar over. I tidligere historieskriving har venstrestrømningene i NS vært lite påaktet. Det har ikke vært hensikten å rehabilitere krigens LO-ledere, men å gå i dybden i ukjent stoff. Det siste jeg ønsker er en ny debatt om de var forrædere eller ikke, sier forfatteren Tore Pryser til NTB.

– Jeg mener selv å ha skrevet en nyansert bok. Nyansene består i å vise at ikke alle LO-lederne under krigen var slas-

ker og opportunist, men folk fra arbeiderbevegelsen som etter beste vilje og evne forsøkte å forsvare fagbevegelsens interesser, fortsetter han.

Venstrestrømninger i NS

En av Pryser's konklusjoner er at venstrestrømningene tidvis var sterke i NS, særlig mot slutten av krigen. Presset mot å avskaffe LO og innføre en ordning der LO og Arbeidsgiverforeningen skulle gå sammen i en og samme organisasjon, var sterkt fra borgerlig NS-hold. NS arbeidet også med planer om å opprette en egen organisasjon, NS Faggruppeorganisasjon, som

skulle forberede overtakelsen av fagorganisasjonen på grasrota og bedriftene. Motstanden kom særlig fra de gamle fagforeningslederne som hadde fulgt med NS.

– Venstrestrømningene i NS har et betydelig innslag fra personer som før krigen sognet til arbeiderbevegelsen. Selv la disse størst vekt på ordet «sosialisme» i partinavnet. På denne måten kan vi plassere den norske varianten av fascisme og nazisme på linje med tilsvarende strømninger ute i Europa, både i Italia, Tyskland og andre land, konkluderer Pryser.

– De som gikk over i NS var stort sett med i Fagopposisjo-

nen av 1940, og de kom både fra Arbeiderpartiet og Kommunistpartiet. En del var også påvirket av syndikalismen. Hovedformålet for disse synes å ha vært fagorganisasjonens fortsatte eksistens, og så gode arbeidsvilkår som mulig for de fagorganiserte i en vanskelig tid, sier han.

Kommunistbeskyldninger

«Sosialistene» i NS ble under krigen beskyldt for å være kommunister. Arbeidsgiverforeningens direktør Christian Eriandson klaget over den «systematiske kommunistpropaganda som finner plass i fagorganisasjonens pressevirksomhet». Han beklaget at fagbladene sådde splid mellom partene i arbeidslivet. Etter hans syn burde LOs presse ha andre oppgaver å syssle med enn å komme med «den slags jevne kommunistdrypp».

På den annen side innholdt LOs presse også propaganda for Tyskland med hyldest av Hitler og angrep på jødene. Uten dette ville ikke venstrestrømningene ha overlevd, skriver Pryser.

– Dette viser at LO langt på vei kjører en linje til beste for småkårsfolk og fremmer knallharde krav. Rett nok fikk LO ikke gjennomslag for kravet om tarifforhandlinger, som ble fremmet med jevne mellomrom. Dette skyldtes først og fremst tysk motstand. Tyskerne bestemte alt og gikk imot slike forhandlinger, men tyskerne satte også begrensninger for NS sitt ønske om å diktere LO, sier Pryser.

– LO fikk imidlertid gjennom lokale lønnspålegg og bedre akkorder, i tillegg også flere sosiale goder. Kollektiv ulykkesforsikring, barne-trygd og bedre hygieniske forhold, var blant reformene. I tillegg startet arbeidet med å

erstatte de mange små forbundene med storforbund. Dette var tiltak LO-ledelsen før krigen hadde arbeidet for. Men da de kom hjem etter krigen, ble storforbundet oppløst og man gikk tilbake til den gamle ordningen, sier han.

Ikke bare nazister

Ikke alle lederne i LO under krigen var medlemmer av NS. Den «gamle» ledelsen hadde sine folk i apparatet og fikk jevnlig beskjed om hva som skjedde i LO. Konrad Nordahl fikk vite om store økonomiske overskridelser av LOs revisor som var Ap-mann, og som satt i sin stilling under hele krigen. Da økonomien sprakk ble det drøftet i Stockholm om man skulle gå ut med opplysningene for å sette LOs ledelse i miskreditt. Svaret ble nei. Konklusjonen ble at det var bedre å ha ledelsen sittende enn å ødelegge LO. LO-ledelsen ble sett på som bedre enn de NS-folk som da ville overta. Utad var propagandaen knallhard mot de kommissariske lederne, innad var holdningen mer pragmatisk. De som satt var erfarne organisasjonsfolk som ikke ville ødelegge LO.

– Selv om enkelte av tillitsmennene i LO som gikk til NS, propaganderte for nazistene og foretok handlinger som var til fordel for okkupasjonsmakten, forteller likevel rettssakene etter krigen at de fleste skjøttet sine verv tilfredsstillende i faglig snever forstand. Det var sjelden snakk om angiveri eller andre alvorlige forbytelsler, sier Pryser.

Likevel fikk de første overløperne fra arbeiderbevegelsen som ble stilt for retten, strenge dommer og ble gjort til syndebukker. Jo lengre tid det gikk, jo mildere ble straffene og rettens syn på de enkelte gjerninger ble mer nyansert.

100327

100328